

Індивідуалізація у вивченні іноземних мов в університетах Великої Британії (теоретичний аспект)

О.М. Коваленко*

Чернігівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського, Чернігів, Україна

*Corresponding author. E-mail: cicekci@yandex.ru

Paper received 05.08.15; Accepted for publication 21.07.15.

Анотація. В даній статті розглядається поняття педагогіки індивідуалізованого навчання іноземних мов в університетах Великої Британії та засоби організації навчального процесу на цій основі, узагальнено сучасні погляди науковців щодо трактування поняття «індивідуалізації», визначені характеристики індивідуалізованих форм навчання студентів іноземних мов, вказані тенденції розвитку сучасної теорії індивідуалізації навчання.

Ключові слова: *Індивідуалізація, іноземні мови, університети Великої Британії, автономія, освіта*

Вступ. Досвід останнього десятиріччя свідчить, що Україна тісно співпрацює з європейською спільнотою в різних напрямках. Якісні зміни міжнародних зв'язків нашої держави та їх розширення, інтернаціоналізація всіх галузей суспільного життя визначають володіння іноземною мовою як нагальну потребу практичної та інтелектуальної діяльності людини [2]. Аналіз основних цілей і завдань європейської мовної політики, рекомендацій з вивчення іноземних мов свідчить, що європейська освітня політика прагне до посилення демократичних структур і норм на основі особистісно-зорієнтованої моделі навчання.

У зв'язку з цим індивідуалізація в навчанні іноземних мов у вищих навчальних закладах забезпечить ефективну реалізацію гуманістичної особистісно зорієнтованої парадигми освіти.

Короткий огляд публікацій з теми дослідження.

Питанню індивідуалізації в навчанні присвячені дослідження українських педагогів і психологів, зокрема історичні аспекти розвитку проблеми індивідуалізації розкрито в наукових працях Т. Вожегової, Л. Дубровської, аналіз теоретико-методологічних проблем упровадження індивідуального підходу до навчання зроблений у дослідженнях І. Закірової, В. Крутецького, Н. Левітова, О. Леонтьєва, Н. Морозової, А. Славіної, Г. Щукіної та ін).

Проблема індивідуалізації в навчанні іноземних мов є предметом багатьох досліджень українських та іноземних науковців: загальнотеоретичні аспекти індивідуалізації навчання іноземних мов розглянуті В. Кузовльовим М. Ляховицьким, С. Ніколаєвою, Ю. Пассовим, О. Тарнопольським, І. Шестопаловою, лінгвопсихологічним засадам навчання іноземних мов присвячено роботи Н. Бабич, Н. Єрчак, К. Єсіпович, М. Кабардова, О. Кузнєцової, Т. Левченко, Т. Тихонова та ін., педагогічні умови практичної реалізації індивідуалізації в навчальному процесі з іноземних мов досліджували Р. Гришкова, М. Давидова, О. Літківа, С. Мелікова, Л. Онуфрієва, О. Подзигун, В. Тітова, Т. Труханова, О. Федорішин.

Водночас приєднання української освітньої системи до Болонського процесу зумовило суттєвий науковий і практичний інтерес до досвіду вирішення проблеми індивідуалізації навчання в цілому і навчання іноземних мов інших країн, зокрема Великої Британії. Аналіз наукових студій з проблеми реалізації індивідуального підходу під час мовної підготовки студентів доводить, що пошук англійськими науковцями вирішення таких проблем, як організація гнучкої сис-

теми навчання мов, підготовка студентів до автономії у навчанні, організація різноманітних форм індивідуалізованого навчання і використання тьюторської системи та модульного навчання, слід розглядати як важливий внесок у реалізацію гуманістичної концепції особистісно зорієнтованого навчання мов на основі індивідуалізації.

Вищезазначене зумовлює інтерес до змісту багатого реформаторським досвідом педагогічної освіти Великої Британії, до багатьох практичних напрацювань у психолого-педагогічній науці цієї країни в галузі реалізації індивідуального підходу в мовній підготовці студентів, а також можливість виявити окремі елементи, які варто впровадити освітню систему України. Це й зумовило вибір теми нашої наукової статті «Індивідуалізація у вивченні іноземних мов у навчальних закладах Великої Британії (теоретичний аспект)».

Мета – визначити особливості впровадження індивідуалізації у вивченні іноземних мов у навчальних закладах Великої Британії.

Матеріали та методи. Останнім часом проблема індивідуалізації навчання розкрито в багатьох дослідженнях українських і іноземних науковців. Водночас до сьогодні ми зустрічаємо термінологічну неузгодженість у вивченні поняття «індивідуалізація навчання». На думку В. Єремєєвої [1], це пов'язано з тим, що уточнення змісту поняття «індивідуалізація» залежить від того, що обирають за його сутнісну характеристику: цілі, завдання, форми, методи та засоби, котрі переважно використовуються. Намагаючись систематизувати існуючі в українській і зарубіжній педагогічній науці поняття, дослідниця узагальнила погляди науковців: принцип, згідно з яким в навчально-виховній роботі з колективом дітей досягається педагогічний вплив на кожну дитину (С. Гончаренко); спосіб впливу на окремого учня в процесі навчання і виховання (П. Підкасистий, М. Портнов); підхід до окремих учнів з метою залучення до колективної роботи класу (М. Скаткін); форма спілкування вихователя з вихованцем (К. Гуревич); спосіб домогтися ефективної віддачі від кожного учня (Л. Кондрашова, В. Буряк); поєднання фронтальних, групових та індивідуальних занять для підвищення якості навчання та розвитку кожного учня (Є. Рабунський); зв'язок інтересів особистості і суспільства (В. Оконь); урахування індивідуальних особливостей школяра з метою залучення його у колективну роботу класу (М. Данілов, М. Скаткін) або з метою розвитку позитивних та усунення негативних якостей у кожного (М. Данілов, Б. Єсіпов); дієва увага до кожного учня,

його творчої індивідуальності в умовах класно-урочної системи (Є. Рабунський); умови для залучення кожного учня у плідну діяльність колективу (Н. Савін); стимулювання інтересів одних до більш поглибленої роботи при обов'язковому доведенні інших до загального рівня, який вимагає програма (Т. Ільїна); уміння індивідуально підходити до дітей під час навчальної роботи (Т. Костюк); вимога враховувати індивідуальні особливості дитини у процесі навчання (І. Унт); розвиток індивідуально-типових особливостей в оптимально організованому навчально-виховному процесі (С. Абрамова, Т. Власова, Т. Логвіна-Бик) [1, с. 142].

Аналіз психолого-педагогічної літератури науковців Великої Британії доводить, що вони розглядають індивідуалізацію мовної підготовки як систему індивідуалізованого навчання, що охоплює всі аспекти навчального процесу й ураховує не тільки рівень знань студента з предмета, а й весь комплекс його психологічних і фізіологічних особливостей, здібностей, переваг, схильностей, інтересів, життєвого і навчального досвіду, навчальних цілей. Узагальнимо погляди науковців на трактування поняття «індивідуалізація»:

- необхідність урахування таких критеріїв як ціль навчання, переваги в методиці, навчальний темп даного студента (А. Чамот і Дж. О'Мейли);

- явище, що передбачає таку організацію навчання, щоб дозволити здібностям, інтересам, потребам кожного окремого студента реалізуватися наскільки, як тільки можливо, і за якого традиційне уявлення про «середнього учня» і прагнення до «середнього результату» у викладанні відкидається, оскільки це не повністю задовольняє потреби студентів (С. Брумфіт, Дж. Робертс);

- можливість досконалої реорганізації навчальних матеріалів і структури аудиторних занять (Х. Холек).

Водночас індивідуалізацію навчання іноземних мов у професійній освіті Великої Британії розглядають не тільки як теоретично-методологічний принцип або засіб практичного врахування індивідуальних особливостей студентів під час практичної організації занять, а і як новий підхід у теорії мовної підготовки студентів. Отже, науковці розглядають індивідуалізацію як широке поняття: філософсько-методологічний принцип індивідуального підходу, організаційні заходи його практичної реалізації, які нерозривно пов'язані згідно з принципом єдності теорії і практики і становлять єдину систему гнучкого навчання.

Нам імпонує думка І. Шестопалової, яка на основі ґрунтовного аналізу досліджень англійських науковців дійшла висновку, що вони визначають індивідуалізацію мовної підготовки як необхідність урахування певних індивідуальних особливостей, які мають значення в процесі навчання мов, та організацію гнучкої системи навчання іноземних мов на основі їх виявлення, що охоплює всі його аспекти і припускає максимальну адаптацію навчання до кожного студента на діагностичній основі через використання гнучких форм, методів, засобів навчання, коректування його змісту, рівня складності і темпу [3].

Слід зауважити, що сучасні дослідники розглядають індивідуалізацію в межах звичайної академічної форми навчання, у контексті самостійної роботи, кон-

трактної системи, самоосвіти, виокремлюючи таким чином різні ступені (або типи) індивідуалізації.

Сучасна педагогічна наука Великої Британії намагається забезпечити ефективну реалізацію індивідуального підходу і водночас визнає, що індивідуалізація буде мати успіх тільки тоді, коли стане основою, на якій будуватиметься навчальний процес, коли буде закладена ще під час планування навчального процесу – у процесі розроблення програм, навчальних матеріалів, виборі методів навчання, організації аудиторії і т. ін.

Ураховуючи це, необхідно говорити про визначення поняття педагогіка індивідуалізованого навчання й тлумачити його як галузь педагогіки, що вивчає закономірності індивідуального характеру засвоєння знань і засоби організації навчального процесу на цій основі студентів.

У професійній освіті Великої Британії індивідуалізація має ступеневу систему впровадження і на практиці здійснюється на кількох рівнях, що відповідають її різним типам. До них відносять:

- індивідуалізація навчального процесу на основі групової академічної форми занять;

- самостійна робота студентів на основі встановленої навчальної програми або як додаток до неї;

- контрактна система – повністю індивідуалізована форма навчання;

- автономія – вищий ступінь індивідуалізації на основі самоосвіти [4].

З цих типів індивідуалізації три перших здійснюються під керівництвом викладача, а остання – без його участі. В англійській науково-педагогічній літературі докладно аналізуються всі рівні індивідуалізації (П. Дейвіс, І. Перс, Р. Олрайт, Ричардс, Т. Роджерс, І. Тюдор, Х. Увідоусон, Н. Хесс та ін.).

Перший тип індивідуалізації мовної підготовки (індивідуалізація в межах академічної групової форми занять), на думку дослідників, найскладніший, оскільки вимагає врахування багатьох чинників і пристосування навчання одночасно до всіх студентів групи. Тому індивідуалізація цього типу більш обмежена й умовна, пов'язана з диференціацією. Водночас під час аудиторних групових мовних занять є можливість індивідуалізації залежно від типу формування групи: гетерогенного (змішаного) або гомогенного (диференційованого) (Р. Олрайт, Н. Хесс).

Одним з ефективних шляхів практичного втілення індивідуалізації педагога вищої школи Великої Британії вважають використання індивідуалізованих форм навчання мов, до яких відносять позааудиторну самостійну роботу студентів, самоосвіту – автономію. Самостійна робота є частиною групової форми навчання, а контрактна система та автономія – його окремі форми. Самостійна робота та контрактна система здійснюються під керівництвом викладача, автономія передбачає навчання мов на основі самокерівництва, самопланування та самооцінювання, що відбувається незалежно від викладача й заздалегідь визначених програм.

Результати. Індивідуалізовані форми навчання в університетах Великої Британії визначаються такими характеристиками:

- самостійна робота – це частина групової форми навчання, яка здійснюється в індивідуальному режимі за індивідуальним завданням у межах групової про-

грами або додатково в поза аудиторний час під керівництвом та оцінюванням викладача;

– контрактна система – це окрема форма навчання, яка здійснюється на модульній основі в індивідуальному режимі за індивідуальним графіком та індивідуальною програмою, які оговорюються в контракті, здійснюється під керівництвом та оцінюванням викладача через систему індивідуальних консультацій незалежно від діяльності інших студентів;

– автономія – це самоосвітнє навчання за власною програмою, власним графіком, власно обраними методами та матеріалами без будь-якого зв'язку з викладачем та навчальним закладом [3].

Дослідники вважають, що контрактна система найбільш індивідуалізована, оскільки за такого близького індивідуального контакту викладача і студента набагато легше з'ясувати всі потреби й урахувати всі його особливості, адаптувати зміст, матеріали й методику до його навчального стилю. Іншим позитивним моментом контрактної системи вважається підвищення усвідомленості навчання і відповідальності студента за свої результати, його активна участь у своєму навчальному процесі.

Водночас, на думку англійських науковців, контрактна система не є остаточною й останньою формою індивідуалізації, адже навчання під керівництвом викладача в різних формах є підготовчою та перехідною

моделлю до незалежного навчання на основі самоосвіти. Поступово студент стає все більш упевненим і самостійним, за допомогою викладача опрацьовує свої навчальні стратегії, набуває навичок самооцінювання, самостійного планування і наближається до основної мети сучасної освіти – освітньої автономії студентів. Поняття автономії відображає ідею важливості навчання кожного студента навчатися самостійно і продиктована необхідністю сучасного фахівця поглиблювати свої знання протягом всього життя для того, щоб відповідати соціальним вимогам професії.

Підготовка студентів до автономії повинна відбуватися ще під час його навчання у вищому навчальному закладі за допомогою поступового поглиблення індивідуалізації навчального процесу в усіх його формах – від форми групових аудиторних занять, до самостійної роботи і контрактної форми навчання.

Висновки. Сутність теорії індивідуалізації будь-якого навчання, зокрема навчання іноземних мов, відповідає сучасним вимогам суспільства, оскільки розвивається відповідно до концепції гуманізації освіти, котра ставить в центр уваги цінність кожної особистості та реалізацію її здібностей, можливостей і інтересів. Розвиток сучасної теорії індивідуалізації навчання тісно пов'язаний з концепцією безперервної освіти, що покликана виховати спеціаліста, здатного до постійного самоаналізу, самовдосконалення, самоосвіти.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Єремєєва В.М. Педагогічна технологія підготовки майбутніх учителів до індивідуалізації навчання учнів : дис. ... кандидата пед. наук : 13. 00. 04/ Єремєєва Віра Модестівна. – Житомир, 2002. – 246 с.
- [2] Сакун Л.В. Теорія і практика підготовки фахівців сфери туризму в розвинених країнах світу: Монографія / Л.В. Сакун. – К: МАУП, 2004. – 399 с.
- [3] Шестопалова І.О. Індивідуалізація навчання іноземних мов у вищій школі Великої Британії : Моногр. / І. Шестопалова. – К. : Наук. світ, 2004. – 184 с.
- [4] Шестопалова І.О. Сучасні підходи до організації навчально-виховного процесу у вищій школі Великої Британії / І.О. Шестопалова // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2012. – № 22(6). – С. 203–210. – URL: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vlup_2012_22\(6\)_30.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vlup_2012_22(6)_30.pdf)
- [1] Yeremeyeva, V.M. Pedagogical technology of teacher training for individualization of teaching pupils: the dissertation for the search of the scientific degree of a candidate of pedagogical science in speciality 13.00.04 / Yeremeyeva Vira Modestivna. – Zhytomyr, 2002. – 246 p.
- [2] Sakun, K.V. Theory and practice of training of specialists in the sphere of tourism in the advanced countries: Monograph / L.V. Sakun. – K MAUP, 2004. – 399 p.
- [3] Shestopalova, I.O. Individualization of foreign language teaching in the universities of Great Britain. / Monograph/ I.O. Shestopalova, – K.: Naukovyi svit, 2004. – 184 p.
- [4] Shestopalova, I.O. Modern Approaches to the Teaching Process in British Higher Education / I.O. Shestopalova // Journal of Lugansk Taras Shevchenko University. Pedagogical sciences. – 2012. – № 22(6). – 203-210 p. – URL: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vlup_2012_22\(6\)_30.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vlup_2012_22(6)_30.pdf)

Individualization in the process of foreign language learning in the universities of Great Britain (theoretical aspects)

O.M. Kovalenko

Abstract. The present article deals with the concept of pedagogy of individualized foreign language teaching in the universities of Great Britain and organizational means of the relevant teaching process, summarizes modern views of scientists concerning individualization concept, determines features of individualized ways of foreign language teaching, specifies development highlights of individualized teaching theory.

Keywords: Individualization, foreign languages, universities of Great Britain, autonomy, education